

*yordam
edebiyat*

Eserin orijinal adı:

Az arany ember

Önceki Türkçe basım:

I. cilt: 1947, Millî Eğitim Basımevi, Ankara

II. cilt: 1955, Maarif Basımevi, İstanbul

MOR JOKAI

ALTIN ADAM

ROMAN

TÜRKÇESİ

F. ZAHİR TÖRÜMKÜNEY

yordam
edebiyat

Yordam Edebiyat: 134 • Altın Adam • Mor Jokai
ISBN 978-605-172-656-4 • Türkçesi: F. Zahir Törümküney
Kitap Editörü: Safa Enis Sağlık • Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç
Sayfa Düzeni: Gönül Göner • Birinci Basım: Nisan 2024
© Yordam Kitap

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • W: www.yordamkitap.com • E: info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamEdebiyat • www.twitter.com/YordamEdebiyat
www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: **Pasifik Ofset** (Sertifika No: 44451)
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere / İstanbul
Tel: 0212 412 17 77

ALTIN ADAM

ROMAN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ / *T. Halasi-Kun* 9

I. KISIM

AZİZE BORBALA 15

II. KISIM

TIMEA 124

III. KISIM

SAHİPSİZ ADA 232

IV. KISIM

NOEMI 335

V. KISIM

ATHALIE 411

ALTIN ADAM ÜZERİNE SON SÖZLER 542

ÖNSÖZ

T. Halasi-Kun

MACAR edebiyatının en büyük siması olan Mor Jokai dünya ölçüsünde de en seçkin romancılardan biridir. Romantik romanları yalnız Macaristan'da en çok okunan kitaplar olmakla kalmamış, Macarcanın dar sınırlarını aşarak yabancı ülkelerde de çokça tanınmış, dünya edebiyatının en tutulan romanları arasına girmiştir. Bazı Avrupa dillerine bütün romanlarının çevrilmiş olduğunu ve romanlarının sayısının 120 büyük cilt tuttuğunu dikkate alacak olursak, Jokai'nin dünya edebiyatında ne kadar yayıldığına dair bir fikir edinebiliriz.

Jokai'nin edebî faaliyetini, hayatını ve şahsiyetini inceleyen eserlerin sayısı da küçük bir kitaplık dolduracak kadar çoktur. Bunun içindir ki, büyük romancı ve eserleri hakkında birkaç sayfa içinde tam bir fikir verebilmek kolay değildir.

Bununla beraber, Jokai'nin hayatını ve eserlerini hiç olmazsa çizgiler halinde tanıtmaya çalışacağız.

Jokai, 1825'te Komarom'da asil, Kalvinci bir ailede doğdu. Babası avukattı. Eğitimini Macaristan'ın muhtelif şehirlerinde tamamladıktan sonra 1845'te avukatlık stajını yapmak için Peşte'ye gitti. Yazarlık hayatı da aşağı yukarı bu stajyerlik ile aynı zamanda başladı. 1848'de Petöfi ile birlikte 15 Mart devriminin başında bulunduğu gibi, bundan sonra da Macar özgürlük mücadelelerinde faal bir rol oynadı, bu mücadelelerin sonuçsuz bırakılması üzerine de şurada burada gizlenmek zorunda kaldı. Fakat edebî çalışmalarına bu sıralarda da hararetle devam etti. Sonra affa uğradı. 1861'den itibaren milletvekili olarak parlamentoda bulundu. 1896'da âyan azası oldu. XIX. yüzyılın ikinci yarısında bütün milletçe sevilmiş

olan bu büyük romancı hesapsız takdir ve mükâfat gördü. Yazarlık hayatının ellinci yıldönümünde, 1894'te eserlerinin 100 ciltlik özel bir yayımı yapıldı ve bu yayımdan elde edilen abone bedellerinden 100.000 florini millî hediye olarak kendisine sunuldu. 1904'te hayatını kaybetti.

Edebî çalışmalarının değerlendirilmesinde en başta şunu belirtmek gerekir ki Jokai romantik romanın yüzde yüz bir temsilcisidir; bütün meziyet ve kusurları da bundan çıkmaktadır.

Jokai'de romanların ağırlık merkezi her zaman olaydadır; asil gayesi merak uyandırıcı hikâye vermektir. Bu gaye uğruna bütün öteki düşünceleri arka plana iter, hatta gerekirse feda bile eder. Macarların bu büyük hikâyecisi merak uyandırmak için yazdığı romanlarında hayal kanatlarını açarak okurunun gözleri önüne şaşılacak derecede parlak tablolar çizer. Hayal gücü son derece engin ve göz kamaştırıcıdır; bizler, her günkü insanlar, alçaklarda dolaşan hayalimizle, onun olaylarını ancak hayranlıkla seyrederiz.

Hayal dünyasında bir halk masalcılığı vardır ve bunun içindir ki Jokai'nin romanları birçok bakımdan halk masallarına oldukça yaklaşır. Halk masalı nasıl mekân ve zaman sınırı tanımaksızın yalnızca haz ve hayranlık yaratmak isterse, olayları aralamak bakımından Fransız romantiklerinden ziyade Macar halk masallarından faydalanmış olan Jokai'de de aynı hali görürüz. Hayalinin masala kaçan bu yönü Jokai'yi âdeta kendiliğinden her şeye, hatta en Batıcı renklere bile yer veren *exoticum*'a çeker. Çoğunlukla memleket sınırları içine kapanmış olan Macar edebiyatına, uzak diyarları, yabancı ülkeleri o getirmiştir. Nitekim kendisi de şöyle der: "Hikâyelerim denizlerde ve onların adalarında, Kuzey ve Güney Amerika'da, eski ve yeni Mısır'da, kayzerlerin Roma'sında ve ihtilalci Roma'da, Paris'te, Petersburg'da (tercihen burada), Lehistan'da, sonra Rus bozkırlarında, Sibiry'a'da, Kamçatka'da geçer. Türkiye tarihi, Doğu masalları, İstanbul, romanlarımda geniş yer tutar. Bunlara başta Kırım, Kafkasya, sonra İran, Palmira, Afganistan, Çin, Amur Vadisi, Asya'nın ihtişamlı şehirleri, sonra Suriye, eski Filistin katılır. Buradan dönerek Sicilya'ya, bütün İtalyan cennetine, Ragusa'ya, Bosna'ya, sonra Prusya'ya ve eski Viyana'ya

varırız. Bundan başka ıssız, varlıksız bölgelere, batmış dünya parçalarına, Okyanusya'ya, batmış Liaotung'a, yaklaşılmaz Kuzey Kutbu'na ve gelecek yüzyılın düş ülkesine, hatta tufandan önceki pliyosen dünyasına kanatlanırız.”

Jokai'de karakter tasvirlerinin zayıf oluşu, romanlarının ruh âlemine nüfuz etmeyişi, bazı romanları dışında psikolojik çözümlere yer vermeyişi bir dereceye kadar onun masalcı hayal gücünden, romanlarında her zaman okuyucuya zevk verme kaygısından ve nihayet olayın merak uyandırıcı olmasını her şeyden üstün tutuşundan ileri gelmektedir. Bu alandaki eksiklikleri zamanında çok eleştirilmişti, halbuki bu daha ziyade karakter tasviri kabiliyetinin diğer kabiliyetleri kadar güçlü olmayışından ve bunun için bu çeşit tasvirlere yanaşmayışından kaynaklanmaktadır. Önümüze hakiki ruhlar koyamadığı için esasen Jokai'de karakter tasvirinden söz bile edemeyiz. Başkahramanlarında çok iyi ve çok kötü olmak üzere ancak iki tipi vardır. Kadın şahısları da ya melek ya da şeytandırlar. Jokai karakter tasvirindeki bu zayıflığını yine de romanlarında göze çarptırmamasını bilmiştir. Hakiki hayatta görülmeyen bu karakterlere ilkin, çoğunlukla Macar hayatından alınma çizgilerle bir şekil verir, dış görünüş itibarıyla onları Macar yapar. Ondan sonra bu hayat dışı karakterlerin etrafına ikinci derecede tiplerden bir halka örer, ancak bu halkayı meydana getiren ve romanın bir iki yerinde görünen bu tipler hep hakiki hayattan yakalanmış tiplerdir. Bundan anlaşılıyor ki, hikâyenin şurasında burasında göze çarpan ve bunun için uzun, ayrıntılı karakter tasvirine ihtiyaç duymayan bu çeşit tipleri karakterize etmeye Jokai'nin kudreti yetiyordu, nitekim romanlarında yarattığı mükemmel haydut, köylü, kâhya ve benzeri tipler pek çoktur. Eserlerinde böyle ikinci dereceden yaratılmış tiplerin çokluğu birinci derecedeki tiplere hakiki bir renk, geniş bir romantizme çalan hikâyeye de hakikilik hissini verir.

Yaratıcı sanatkar olarak, yukarıda da söylediğimiz gibi, birtakım eleştirilere hedef olan Jokai'nin ifade yeteneğindeki yükseklikte herkes birleşmiştir. Gerçekten Jokai, ifade yeteneğinin bütün vasıtalarına sahiptir; dili, üslubu, hikâye sanatı hep hayranlık vericidir.

En çok kelime kullanan Macar yazarın ve Macar düzyazısının en büyük üstadının Jokai olduğu nasıl tartışma götürmez bir hakikat ise, onun büyük bir üslup üstadı olduğu da öyle hakikattir. Jokai'nin üslubundaki en karakteristik hatlar sadelik, doğallık, akıcılıktır. Bu üslup aynı zamanda çok renkli, ifadesindeki güzellik ise sürükleyicidir.

Jokai'nin hikâyecilik sanatı da bu eşsiz ifade yeteneğine dayanır. Onun ayarında hikâyeci dünya edebiyatında ancak bir iki tane gösterilebilir, ondan yukseği ise belki hiç gösterilemez.

Jokai'nin edebi şahsiyeti üzerine verilen bu kesiti tamamlamak istersek onun değerli bir vasfına daha dikkati çekmemiz gerekir ki, o da mizahçılığdır. Bu mizahçılık Jokai'nin geçirdiği zorlu hayata rağmen son güne kadar şaşılacak derecede iyimser ve genç kalan şahsiyetinden doğmaktadır.

120 cilt tutan eserlerinin en önemlileri ise zaman sırasıyla şunlardır:

“Adi Günler” (1846), “Erdel'in Altın Çağı” (Türklerle ilgili, 1851), “Macaristan'da Türk Âlemi” (Türklerle ilgili, 1853)*, “Beyaz Gül” (Türklerle ilgili, 1853)** “Yeniçerilerin Son Günleri” (Türklerle ilgili, 1854), “Bir Macar Nabob'u” (1854), *Zoltan Karpathy* (1854), “Üzüntülü Günler” (1856), “Eski Babacan Tablabirolar” (1856), “Lanetli Aile” (1858-60), “Yoksul Zenginler” (1860), *Yeni Çiftlik Sahibi* (1863)*** “Siyasi Modalar” (1864), “İhtiyarlayıncaya Kadar” (1865), “Taş Yürekli Adamın Oğulları” (1869), “Aşk Budalaları” (1869), “Kara Elmaslar” (1870), *Eppur Si Muove* (“Dünya Yine De Dönüyor”, 1872), “Gelecek Yüzyılın Romanı” (1872-74), *Altın Adam* (1873), “Benim, Senin, Onun” (1875), “Ta Kuzey Kutbu'na Kadar” (1876), “Tanrı Birdir” (1877), “Adsız Kale” (1877), “Mahpus Raby” (1879), “Kar Altında Hürriyet” (1879), “İki Kere Ölenler” (1881),

* Türkçe adaptasyonu 1942 yılında çıkmıştır: Jokai, M., *Sırmalı Kaftan*, çev. A. Emin Yalman, İstanbul (Ahmet Halit Kitabevi), 1942. -T. Halasi-Kun

** Türkçeye ilk kez 1951 yılında Hüseyin Namık Orkun tarafından çevrilip *Kudret* gazetesinde tefrika edilmiş, 2001 yılında ise *Kanlı Lâle: Patrona Halil'i İsyana Sürükleyen Büyük Aşk* adıyla Şa-to Yayınları tarafından yayımlanmıştır. -Türkçe ed.

*** Türkçesi 1948 yılında MEB tarafından Sadrettin Karatay'ın çevirisiyle yayımlanmıştır. -Türkçe ed.

Pater Peter (1881), “Darağacına Kadar Sevilmek” (1882), “Löcse’li Beyaz Kadın” (1885), “Çingene Baron” (1885), “Deniz Gözlü Kadın” (1890), “Zengin Yoksullar” (1890), *Frater György* (1891), “Sarı Gül” (1893), “Yaşlı Adam Kart Sayılmaz” (1898).

Burada çevirisini verdiğimiz *Altın Adam*, Jokai’nin, uzun bir sıra teşkil eden, masalı andırır romanlarının en tipik örneğidir. Klasik Macar yazarlarından K. Mikszath’a göre bu eser Jokai’nin en şairane romanıdır ve “bir seher rüyası kadar güzel”dir. Roman gerçekten çekici bir güzellik taşımaktadır. Komarom’lu gemi reisi Mihaly Timar’ın hayatını anlatan roman, hakikatin ve hayalin, iyinin ve kötünün, saflığın ve şeytanlığın tasvirleriyle en güzel binbir gece masalı gibi gözlerimizi kamaştırır. Demirkapı’daki yüceliğin tasviri bizi kendine hayran bırakır, sahipsiz adadaki şaşılacak yaşama bayılırız, başkahramanın romantik hayatını biz de yaşar gibi oluruz.

F. Zahir Törümküney’in başarılı çevirisiyle bu tatlı romanı Türk okuruna sunmaktan ayrı bir sevinç duymaktayız.*

* *Altın Adam*’ın önceki Türkçe basımı MEB tarafından iki cilt halinde yayımlanmıştır. İlk cilt Ferit Zahir Törümküney, ikinci cilt Sadrettin Karatay tarafından çevrilmiştir. Macar Türkolog Tibor Halasi-Kun’a ait bu önsöz ise, anlaşılacağı üzere ilk cildin başına yazılmıştır. Yordam Edebiyat olarak biz bu basımı hazırlarken, eserin kendi içinde beş kısma ayrılan tek ciltlik özgün biçimini esas aldık ve çevirilerdeki eskimiş Türkçe sözcükleri günümüzde daha sık tercih edilen kullanımlarıyla değiştirdik. Ayrıca metinde gerekli gördüğümüz yerlere açıklayıcı dipnotlar düştük. Okurlar doğrudan metnin içerisinde de bazı notlar görecekle; ayırt edilebilmesi için bunlardan çevirmenlere ait olanları köşeli parantez ({ }) ile, Yordam Edebiyat tarafından eklenenleri ise küme parantez ({ }) ile gösterdik. –*Türkçe ed.*

I. KISIM

AZİZE BORBALA

DEMİRKAPI

BİR dağ silsilesi, bir yandan öbür yana dört fersah uzunluğunda, doruğundan ta yamaçlarına kadar ortasından bölünmüş, iki yakasında altı yüz ayaktan üç bine varan yüksek ve biteviye uzanan kaya duvarları, ortasında eski çağların koca nehri İster, yani Tuna.

Buraya yüklenen sular mı açmıştır kendisine bu kapıyı yoksa dağ silsilesini ikiye bölen yer altındaki ateş midir? Burasını Neptunus mu, yoksa Vulcanus mu meydana getirmiştir? Ya da ikisi birlikte mi? Bu eser muhakkak Tanrı'nındır! Buna benzer bir şeyi, bugünkü devrin Tanrı'yı taklide yeltenen demir elli insanları bile meydana getiremezler.

Fruska Gora Dağı'nın tepesine serpilmiş, taşlaşmış midyeler, Veteran Mağarası'ndaki eski çağlardan kalma deniz sauruslarının birer kaya parçasına dönmüş iskeletleri tanrılardan birinin, Pietra Detonata'daki bazaltlar ise diğer tanrı ellerinin izini taşımaktadır. Üçüncüsüne gelince, bu, kayalıklar yontularak yapılan rıhtım ile, üstünde kemeri bulunan bir şose, kocaman bir taş köprüden geriye kalan sütunlar ve kayalara işlenen kabartma kitabe ile ve büyücek gemilerin geçebilmesi için nehrin yatağında meydana getirilen yüz ayak genişliğindeki kanalla, demir elli insanın varlığına şahitlik etmektedir.

Demirkapı'nın iki bin senelik bir tarihi vardır. Adı dört milletin dilinde geçer.

Bir katedral üzerinize geliyor sanırsınız. Burası sütunları kocaman kayalardan yapılmış, destekleri göklere yükselen taşlardan

yontulmuş ve uçlarında azizlerin heykeli varmış gibi hissedilen hayrete şayan muazzam taş yığınlarıyla sanki devler tarafından inşa edilmiştir. Ve bu katedralin dehlizi dört fersah boyunca uzanıp gider, döner, kıvrılır, sonra karşımıza yeni bir katedralin çıktığı duygusunu veren bambaşka duvarlar ve tamamıyla ayrı şekiller gözlerinizin önüne serilir; burada duvarlardan birisi cilalı bir grannitten yapılmış gibi dümdüzdür. Kırmızı ve beyaz renklerle kabaran damarların bu duvar üzerinde bıraktığı izler, esrarlı ilahi harfleri andırmaktadır. Diğer tarafta dağın bütün cephesi yekpare demirden yapılmış gibi donuk bir renk almıştır. Şurada burada rastlanan granitlerin eğri büğrü şekilleri, devlerin cüretkâr yapıcılığının delilleridir sanki. Ve yeni bir kıvrımı dönünce, gotik bir kilise cephesi, kulelerinin sivri tepeleri, birbirine bakan ince, bazalt direkleri ile karşınıza çıkar. Esmer renkli duvarların ortasında yer yer, sanki üzerlerine evamir-i aşere* oyulmuş taşların saklanması mahsus sandığın yüzüymüş gibi altın sarısı ışıklar parıldadığı görülür. Bunlar madenlerden meydana gelen kükürt çiçekleridir. Fakat duvarlar canlı çiçeklerle de süslüdür. Ve dindar eller tarafından buraya konulmuş olan yeşil bir çelenk gibi, kayalardaki yarıklardan ve çıkıntılardan fışkırmıştır. Hakikatte kocaman çam ve meşe ağaçlarının koyu yığınının başka bir şey olmayan bu çelenk, sonbahar kırağı ve soğuğu ile yanmış çalılarının sarıya çalan kırmızı renkleriyle canlı bir şekil almaktadır.

İki tarafta uzanıp giden bu sonsuz ve baş döndürücü duvarlar silsilesini bir vadinin kestiği görülür. Bu vadi, yabancı gözlerden uzak, kimselerin bulunmadığı bir cenneti saklar. Bu vadideki yamaçların arasında koyu bir gölge uzanmıştır. Alaca yaprakları ile bir halıya benzeyen ve kırmızı küçük meyvecikleri fark edilen yaban üzümü ormanı ile güneş ışığı altındaki vadinin manzarası loş dehlizde bulunanlara bir peri diyarını hatırlatır. Bu vadide hiçbir eve rastlanmaz. Vadiden, korku ve şüphe nedir bilmeyen geyiklerin susuzluklarını giderdikleri ince bir su, süzülüp kıvrılarak tıpkı gümüş bir ışık gibi kayalıklardan atlayıp düşer. Vadinin önünden

* On emir. Hz. Musa'ya Sina Dağı zirvesinde taş tabletlere yazılı olarak verildiğine inanılan ilahi emirler. -*Türkçe ed.*

binlerce ve binlerce insan geçer ve herkes kendi kendine Őu soruyu sorar: Acaba buralarda kimler ve neler vardır?

Sonra bu vadi geride kalır ve yeni bir katedral manzarası başlar. Bu, öncekinden daha büyük, daha müthiştir. Burada nehrin iki yakası yüz kırk kulaca kadar birbirine yaklaşır ve yüksekliği üç bin ayağa varır. Uzaktaki tepenin üzerinde *Gropa lui Petro* diye anılan Aziz Petrus'un kabri vardır. İki yanındaki kocaman taş şekilleri, iki havari arkadaŐına aittir.

İŞte bu iki yaka arasındaki kayalık vadiden Tuna akmaktadır.

Kıyılarından üzerine doğru eğilen söğütlerle oynanarak, yeşil çayırliklar arasından dolaŐarak, biteviye tıkırdayan değirmenlerle fısıldaŐarak, Büyük Macar Ovası'nın düzlüklerinde bin kulaç genişliğindeki yatağında asil bir sükûnetle akan büyük, muhteşem nehir, burada yüz kırk kulaçlık dar bir kayalığa sıkıŐınca ne yaman bir azgınlık ve coŐkunlukla vadinin üstünden aŐıyor! Buraya kadar yanı sıra gelenler, burada âdeta onu tanıyamazlar. Koca ihtiyar, hırçın bir genç olur; köpüklü suları bir kayadan ötekine sıçrar. Yer yer iri kaya parçaları birer hayal mihrabı gibi nehir yatağının ortasında bađdaŐ kurmuŐtur. Bunlar, dev cüsseli Baba Kayası ile Őahane Kazan Kayaları'dır. Tuna, bunları haŐmetli bir öfkeyle kırbaçlar. Bir uğultu ile önlereinden çarpar, gerilerinde girdaplar meydana getirir ve su yatağındaki kayaliklar üzerinden durmadan arklar açmaya çabalar. Sonra uğuldayıp çağıldıayarak bir kıyıdan ötekine kadar uzanan taş basamaklardan aşağı atılır.

Bazen önündeki engelleri aşarak, parçalanın kayaların üzerinden yuvarlanır, bazen kayaların altlarını bitmeyen köpükleri ile oymaya koyulur. Bazen bu sert kayaları parçalayarak adacıklar meydana getirir ve eski haritaların hiçbirinde bulunmayan yeni şekiller yaratır. Bu adacıkların üzerini yabancı ağaçlar ve çalılar örter. Buralar ne Macarlara, ne Türklere, ne Sırlara ne de herhangi bir devlete bağlıdır. Burası sahipsiz bir diyardır. Vergi vermeyen, metbu tanımayan, dünyadan uzak, isimsiz bir yerdir. Bazen kemirmeye baŐladıđı adaları, çalılılarıyla, ormanlarıyla ve kulübeleriyle birlikte sürükleyip götürür, hatta haritadan bile siler.

Kayalar ve adalar, nehri muhtelif kollara ayırırlar ve Ogradina ile Plavizovicza arasında suların hızı saatte on mili bulur. Gemicilerin, nehrin bu dar kollarını iyi tanımaları lazımdır. Zira insanların demir eli, nehir yatağının kayalık zemininde büyücek gemilerin geçebileceği yalnız bir kanal açmıştır. Kıyılarına yakın yerlerden ancak küçük çaptaki gemiler işleyebilir.

Bu ufak adalar boyunca, Tuna'nın dar kolları arasında, tabiatın muhteşem eserine kendine mahsus şekilleriyle insan eseri de karışmıştır. V harfi şeklinde çatılmış ve sağlam ağaçlardan yapılmış oluklar, açık tarafları nehrin akıntısına karşı olarak yerleştirilmiştir. Bunlar som balıklarına kurulan tuzaklardır. Denizden gelen bu ziyaretçiler nehrin akıntısına karşı yüzerler. Başlarına üşüşen tufeylilerden huylanmış hayvanlar kurtuluşu suyun akıntısına karşı delice bir hızla yüzmekte bulurlar. Bu arada kapana düşerler. Geriye dönmek âdetleri değildir. Gittikçe daralan bu tuzakta "ölüm hücre"ne kadar ilerlerler. Buradan da artık kurtuluş yoktur.

Bu muhteşem mevkinin ahengi de bir o kadar ilahidir. Bu yerde ezeli bir uğultu vardır. Hiç kesilmeden devam eden bu uğultu, tıpkı bir sessizlik kadar yeknesak ve Tanrı buyruğu kadar açık anlaşılabilir bir şeydir. Koca nehir, kayalıkları kırbaçlayarak, girdaplara dalarak, çağlayanların basamaklarında çağıldayarak, taş duvarlar üzerinden öyle bir saldırıyla akar ki, dalgalarının ezeli gümbürtüsü ile iki yaka arasında meydana gelen ses akisleri onun kudretini bir ilahi müzik derecesine yükseltir. Bu tıpkı org nağmelerinin, çan seslerinin ve ölgün gök gürültüsünün büyük bir ahenkle birbirine karıştığı hissinin verir. İnsan bu muhteşem ahengin ortasında kendi sesini bile işitmekten büyük bir ürperme duyar. Burada gemiciler yalnız işaretle anlaşılır. Balıkçıların batıl inanışları burada konuşmayı yasak etmiştir. Tehlike şuuru, herkesi içinden Allah'ı düşünmeye çağırır.

İnsan hakikaten burada ilerlerken iki yandan yükselen karanlık duvarları gördükçe kendi kabri içinde bir dehlizde yol alıyormuş zannına kapılır. Hele gemicileri en çok korkutan bora kendini gösterdiği zaman!

Bu bora, bir hafta süren inatçı bir fırtınadır. Demirkapı'da Tuna'yı geçilmez bir duruma sokar.

Bari bir kaya duvarı olsa da, fırtınadan koruyabilse... Fakat ne gezer! İki yaka arasına sokulan hava tazyiki öyle kudurmuş bir hal alır ki, bir büyük şehrin sokaklarında oraya buraya saldıran rüzgârı andırır. Kâh önden kâh arkadan yüklenir, her dönemeçte bir başka yönden atılır. Zaman zaman birden kesilir. Sonra pusudan çıkıyormuşçasına bir vadinin içinden kopar, gemileri yakalar, dümeni dümencinin elinden sıyırır, bütün elleri işe saldırtır, kıyıdaki yedekçi hayvanlarını nehire döker; sonra birdenbire dönerek kavradığı bu tahta yapıyı akıntıya kapılmış gibi hızla sürüklemeye başlar. Dalgalar, önünde öyle köpürür ki tıpkı bir şosenin üstünde peşine fırtına takılmış bir toz bulutu gibi...

Böyle zamanlarda kilise uğultusunu andıran gürültü sanki kıyamet kopuyormuş gibi büyür ve öyle bir hal alır ki sulara gömülenlerin ölüm feryadı bile işitilmez olur.

AZİZE BORBALA VE YOLCULARI

Hikâyemizin geçtiği tarihlerde Tuna üzerinde henüz vapurlar işlemiyordu. Kalas'tan Mayna kanalına kadar gemileri akıntıya karşı çekmek için dokuz bin at sahil boylarında ter döküyordu. Tuna'nın Türklerin elinde olan kısmında yelken de kullanılıyordu. Macar topraklarına girildikten sonra bu da yoktu. Bundan başka sırf sağlam pazulu kürekçilerin sürüklediği bütün kaçakçı gemileri de iki memleket arasındaki suyun üstünde işler dururdu. Bu bölgede en fazla tuz kaçakçılığı yapılırdı, Macaristan'da fiyatı beş buçuk florin olan tuzu, Macar hükümeti Türk kıyılarında iki buçuk florine satıyordu. Kaçakçı buradan tuzu alır, Macar kıyılarında üç buçuk florine satardı ve böylece hükümet de kaçakçı da alıcı da aynı maldan ayrı ayrı kâr etmiş olurlardı. Herhalde bundan daha dostça bir durum tasavvur edilemez. Ancak bu işte yine en az kazanan hükümetti. Çünkü kendi savunması için uzun sahil boyunca baştan aşağı karakollar yaptırmış ve civardaki köylülere silah vererek buraları korumakla görevlendirmişti. Her köy hem sırayla karakollarda nöbet tutup kontrol vazifesini görür, hem kaçakçılıkla uğraşırdı. Yalnız, yaşlılarının kaçakçı gemisi ile bu karakolların

önünden geçecekleri günü, o köy delikanlılarının buralardan nöbet aldıkları zamana tesadüf ettirmeleri lazımdı. Bu da, bu kıyılarda kurulan bir başka dostluk ve akrabalık ilişkisi yaratmıştı. Bununla beraber, hükümetin bu ciddi tedbirleri almakta, kontrolden daha başka yüksek gayeleri de vardı: vebanın kendi topraklarına girmesine engel olmak; Doğu'nun müthiş vebasının!

Biz bunun ne ve nasıl bir şey olduğu hakkında bir söz söyleyemeyeceğiz. Çünkü en son olarak, gösterişe meraklı bir dul kadının Zimony'den aldığı vebalı bir şalı başına örtüp kiliseye giderek feci bir şekilde kıvranarak öldüğü tarihin üzerinden tam yüz elli yıl geçmiş bulunuyor. Fakat kâh Suriye'de kâh Bursa'da kâh Beyoğlu'nda müthiş bir veba salgını baş gösterdiğini gazetelerde okudukça, böyle bir hastalığın varlığına inanıyor ve bunun memlekete girmesini önlemek düşüncesiyle kapıyı pencereyi kapatan devlete karşı teşekkür etmeye borçlu bulunduğumuzu duyuyoruz.

Zira her yabancı millet ile temasımızdan, o zamana kadar bilmediğimiz, yeni bir bulaşıcı hastalık hatıra kalmıştır. Çinlilerden kızıl, Araplardan çiçek, Ruslardan grip, Güney Amerikalılardan sarı humma, Doğu Hindistan yerlilerinden kolera ve Türklerden de veba aldık.

Bu yüzden, nehrin iki kıyısında karşı karşıya yaşayanlar arasındaki temaslar ancak bazı tedbirlere boyun eğmekle mümkündür. Herhalde bu, onlar için hayatı pek hoş ve eğlenceli bir duruma sokuyordu.

Bu tedbirler hakikaten çok ciddidir. Bursa'da veba çıktığı haberi alınır alınmaz Tuna'nın bütün Türk-Sırp kıyılarındaki canlı ve cansız her şey resmen "vebaya tutulmuş" ilan edilir, bunlarla temasta bulunan kimse "bulaşmış" sayılarak karantina evlerine gönderilir ve orada on, yirmi, hatta kırk gün kapatılırdı. Eğer sol kıyıya ait bir geminin halatı, nehrin dönemecinde sağ kıyının gemilerinden birinin halatına sürülecek olursa, bütün gemidekilere "bulaşmış" gözüyle bakılır ve Tuna'nın ortasında on gün bekletilirdi. Zira bir geminin halatından diğerine veba bulaşarak bütün gemidekileri sarabileceği düşünülürdü.

Bütün bu işler ciddi bir kontrol altına konmuştur. Her gemide bu iş ile görevlendirilmiş bir memur vardır: “sağlıkçı”. Bu müthiş bir kimsedir. Görevi herkese dikkat etmektir; kim neye dokunuyor, kiminle temas ediyor, bunu gözden kaçırmaz. Bir yolcu Türk-Sırp sahilinde bir yabancıya veya kıldan, yünden, kendirden yapılmış herhangi bir şeye eteğinin ucunu bile sürse (çünkü vebayı bunlar bulaştırır) onu “bulaşmış” sayar ve Orşova’ya varır varmaz bu adamı ailesi arasından zorla çekip alır ve karantina evine gönderir. İşte bu sebepten ona “sağlıkçı” adı verilmiştir.

Eğer böyle bir vakayı saklayacak olursa, vay o sağlıkçının haline! En küçük bir ihmalin cezası on beş sene bir kalede hapsedilmektir.

Fakat herhalde kaçakçılara veba bulaşmıyor olacak. Onlar gemilerinde sağlıkçı taşımadıkları gibi, veba Bursa’da istediği kadar büyük bir salgın gösterebilir, geceli gündüzlü iki kıyı arasında mekik dokurlar. Bu münasebetle şunu belirtelim ki, bu kaçakçıların koruyucusu Aziz Procopius’tur.

Küçük kaçakçılığa sadece bora engel olmaktadır. Demirkapı’da sürati birdenbire artan nehir akıntısı, üzerinde yalnız kürekle işleyen gemileri bir anda yakalayıp güney kıyılarına çarpıverir.

İşin gerçeği, hayvanlarla çekilen gemilerle de kaçakçılık mümkündür. Lakin bunlarla ancak büyük çapta işler yapılır. Ve bu dostluktan, akrabalıktan başka bir şeyi, çok fazla parayı gerektirdiği için fakir adamların harcı değildir. Bu tuz işi olmayıp, tütün ve kahve işidir.

Bora, Tuna’yı gemilerden temizler. Üç dört gün için ahlaka ve devlete olan bağlılığı öyle korur ki, sonradan hiç kimsenin işlediği bir suçtan dolayı tövbe etmesine lüzum kalmaz. Gemiler ondan kaçarak ya bir kıyıya sığınmış veya Tuna’nın ortasında demir atmışlardır. Sahil nöbetçileri, bu rüzgârın tahta kulübelerinin çatılarını gıcırdattığı müddetçe rahat rahat uyuyabilirler. Çünkü bu sırada Tuna’da gemi işlemez.

Fakat Ogradina karakol çavuşu, sabahtan beri fırtınanın uğultusu, nehrin çağılması ve gök gürültüsü arasından sıyrılıp yükselen ve çalındığı yerden birkaç fersah uzaklara kadar giden gemicilere

mahsus boru seslerini işitir gibi oluyordu. Bu, uzun bir tahta borudan çıkan garip, kulağa hoş gelmeyen, yaşlı bir feryattır.

Bir gemi mi geliyor? Boru ile yedekilere işaret mi veriyor? Yoksa kayalıklar arasında bir kazaya uğramış da imdat mı istiyor?

Bu gemi “geliyor”.

On on iki bin leklik, meşe kalasından yapılmış bir gemi. İyice yüklenmiş olduğu iki tarafından kpeştelerini dalgaların yalama-sından belli.

Bu yayvan gemi tamamen siyaha boyanmış, yalnız gümüş ren-ginde olan burun tarafı, yıllankavi bir tarzda burularak yukarı doğru yükselmekte ve patlak bir sac levha ile kaplanmış bulunmaktadır. Geminin damı, ev çatısını andırıyor, iki yandan aşağı doğru dar basamaklı iki eğri satıh iniyor, bunların üstünde bir dmenden diğerine geçmeye yarayan ince bir yol görülüyor. Geminin burnuna isabet eden st kısmı, sağda ve solda birer kapısı bulunan ve iki küçük odacıktan ibaret olan bir kamara ile bitmektedir. Kamaranın cnc cephesinde yeşile boyanmış çift kanatlı panjurlu iki pen-cere görülüyor. İki pencere arasındaki boş yerde, din uğruna len Azize Borbala'nın bakire kıyafetinde ve tabii büyüklükte bir resmi var; sırtında pembe renkli bir elbise, açık mavi bir pelerin ve tatlı kırmızı renkte bir harmaniye ile etrafı çepçevre altın gibi ışıldıyor, elinde beyaz bir zambak tutuyor.

Kamara ile geminin burnundaki halat bobini arasında bulunan boşluğa iki ayak genişliğinde, beş ayak uzunluğunda yeşil renkli büyük bir sandık yerleştirilmiş. İi siyah toprak dolu. Bu toprağa katmerli karanfiller, menekşeler dikilmiş. Resim ile kk bahçeyi  ayak yksekliliğinde bir demir parmaklık muhafaza etmektedir. Demir parmaklığın üzeri kır eklerinden yapılmış çelenklerle örtülmüş, orta yerinde yuvarlak kırmızı renkli cam bir fanusun içinde bir kandil yanıyor. Bunun yanına bir demet yaban gl ile okunmuş söğüt dalı asılmış.

Geminin önünde yükselen seren direğine  parmak kalınlılığın-da bir halat takılmış, sahile kadar uzanan bu halatın ucuna bağlanan yetmiş iki at, bu ağır gemiyi akıntıya karşı çekmeye uğraşıyor. Başka zaman bu hayvanların yarısı da bu gemiyi burada sürüklemeye yeter.